

Aflevering 3

Eutychus

Handelingen 20,7-12

Exegetische duiding

door Valérie Kabergs

In deze aflevering verkennen we het verhaal over Eutychus in Handelingen 20. Wellicht klinkt deze naam vreemd in de oren. Toch loont het de moeite om Eutychus te leren kennen, en vooral ook om het verhaal dat met hem verbonden is te lezen. We vinden hem terug in een passage waarin ook Paulus – naast Petrus dé hoofdfiguur van het boek Handelingen – een grote rol speelt. Paulus bezoekt samen met enkele medewerkers de christelijke gemeenschap in Troas, waar ook Eutychus deel van uit maakt. Helaas vergaat het de jongeman niet zo goed. Hoewel zijn naam in het Grieks letterlijk ‘geluk’ betekent, geraakt hij in een wel heel ongelukkige situatie verzeild. Tijdens een lange toespraak van Paulus valt Eutychus immers in slaap en dondert hij vervolgens uit het raam. Met de dood tot gevolg. Maar even later brengt men hem ook weer levend binnen.

Woord en Brood centraal

“Is dat wel echt gebeurd?”, zo stellen sommigen zich wellicht de vraag. Los van het antwoord op die vraag, gaat de vraagstelling op zich eigenlijk al voorbij aan de bedoeling van de tekst. Niet zozeer Eutychus of diens opwekking staan immers centraal in het verhaal. Dat blijkt al uit een vluchtige vergelijking met de drie andere opwekkings- of genezingsverhalen die Lucas ons naliet: de opwekking van de enige zoon van een weduwe uit Naïn (Lc 7,11-17), de opwekking van het dochttertje van Jaïrus (Lc 8,49-56) en de genezing van de verlamde Eneas (Hnd 9,36-42). Waar de interventie van de genezer en de eigenlijke genezing of opwekking in al deze teksten op de voorgrond staan, is dat niet het geval in het verhaal over Eutychus.

Niet zozeer de opwekking van de jongeman, maar de gemeenschapsvorming is centraal aandachtspunt in Handelingen 20. En daarbij spelen de viering van het Woord en het breken van het brood een hele centrale rol. Het Woord wordt niet minder dan vijfmaal genoemd. Bovendien benadrukt het in slaap vallen van Eutychus de lengte van Paulus’ onderricht over het Woord. Ook het breken van het brood wordt driemaal expliciet genoemd in deze korte passage.

We bevinden ons dus in een liturgische context. In deze verzen treffen we eigenlijk een van de eerste beschrijvingen aan van de christelijke cultus in de eerste eeuw. Niet in de tempel – laat staan in een kerkgebouw – maar in een privé-huis kwamen ze samen, waarbij de eigenaar de bovenverdieping ter beschikking stelde voor de viering.

Contrasten en hun symboliek

Wat is dan het belang van het opnieuw tot leven komen van Eutychus in deze passage? Om dat te ontdekken, is het belangrijk om de symbolische beeldspraak niet over het hoofd te zien. De val en opwekking van de jonge Eutychus symboliseren immers een krachtig contrast tussen leven en dood.

Het hele omgevingskader van het verhaalde speelt ook in op dit contrast. Zo is de aandacht voor afdalende en opgaande bewegingen in het verhaal opmerkelijk. In de oorspronkelijke Griekse taal zijn deze soms duidelijker dan in de Nederlandse vertaling. Eutychus wordt door slaap 'neergehaald', hij 'valt' vervolgens 'naar beneden' en ook Paulus gaat naar 'beneden' en 'valt op hem'. Eutychus' opwekking symboliseert vervolgens een opgaande beweging. En over Paulus zegt Lucas ook letterlijk dat hij terug 'naar boven' gaat wanneer er terug leven in de jongen komt. Niet toevallig ook bevindt de gemeenschap zich in een 'bovenzaal'.

Deze bovenzaal is trouwens uitzonderlijk sterk verlicht. 'Er brandden veel lampen', zo schrijft Lucas in Handelingen 20,8. En dat terwijl het 'midden in de nacht is'. Daar waar Eutychus neervalt – ter hoogte van de benedenverdieping – is hij dus door duisternis omringd. Al het heilzame speelt zich af of komt van boven. Ook het contrast tussen licht en duisternis voegt dus toe aan de symboliek van leven en dood.

Paulus is de enige die zich vlot tussen beide polen van het contrast heen en weer kan bewegen. Hij kan leven bewerken waar dood dreigt te winnen. Hij kan licht brengen waar duisternis heerst. En dat brengt ons straks bij een volgende vraag: vanuit welke kracht kan hij dit doen?

Verbonden met het paasmysterie

We stelden ons daarjuist de vraag wat Lucas ons wil vertellen door Paulus voor te stellen als degene die leven kan brengen waar de dood woedt. Dat brengt ons bij de kern van Lucas' getuigenis. Hoe komt het dat Paulus Eutychus weer tot leven kan brengen? Omdat hij zich ten diepste verbindt met de verrezen Heer. Lucas doet er dan ook alles aan om deze passage te verbinden met het paasmysterie.

- Het feit dat Eutychus 'midden in de nacht' sterft en ook weer leven vindt, doet alvast terugdenken aan Gods bevrijding van de Israëlieten uit Egypte, hetgeen ook in de nacht wordt gesitueerd. Het is deze bevrijding die de joden traditioneel vieren op het Pesachfeest, de voorloper van het christelijke Paasfeest.
- De samenkomst van de gemeenschap te Troas gaat ook niet toevallig door op 'de eerste dag van de week', de dag die voor christenen een bijzondere betekenis kreeg.

Op die eerste dag van de week was Christus immers verreezen en opnieuw verschenen aan zijn leerlingen volgens de overleveringen.

- Bovendien situeren we ons chronologisch gezien in de dagen tussen Pasen en Pinksteren. Het tafereel in Troas speelt zich immers af 'na de dagen van de ongedesemde broden'. Oorspronkelijk was dit een feest van zeven dagen lang in aansluiting op het paasmaal.

Los van de kleinere verwijzingen naar Pesach en Pasen brengt het hele tafereel van een avondmaal natuurlijk ook het laatste avondmaal van Jezus zelf in herinnering (Lc 22,7-38). Ook Jezus en zijn leerlingen verzamelden zich in een bovenzaal. Ook Jezus brak het brood. Ook Jezus sprak tijdens deze maaltijd met zijn leerlingen. De gelijkenissen tussen Paulus' maaltijd met de gemeente van Troas en Jezus' laatste avondmaal in intiem gezelschap worden nog prangender wanneer we in rekening brengen dat Paulus net als Jezus destijds afscheid neemt.

Afscheid van Paulus

In Handelingen 20 lezen we over een Paulus die afscheid aan het nemen is, zo zei ik daarnet. De context waarin de samenkomst in Troas plaatsvindt, voegt in dat opzicht veel aan betekenis toe. In Handelingen 20,1–21,14 sluit Paulus niet alleen de tweede zendingsreis naar Macedonië en Efeze af. Deze sectie markeert ook meteen het einde van Paulus' actieve missie die hij samen met Barnabas en vele andere medewerkers aanving. Vanaf Handelingen 21,15 zal Paulus zich zonder enige medewerker in vijandig milieu bevinden. Hij zal immers naar Jeruzalem optrekken, de plek bij uitstek waar de joodse vijandigheid sterk is toegenomen. Over Paulus' uiteindelijke lot wordt niets gezegd aan het einde van de Handelingen. Maar volgens andere overleveringen zal hij uiteindelijk onthoofd worden in Rome.

De aanwezigheid van Paulus in de gemeenschap van Troas heeft dus het karakter van een afscheidsmoment. Hij gaat afscheid nemen van een gemeenschap waar hij eerder ging verkondigen. En ook de gemeenschap bereidt zich voor op zijn definitieve vertrek. Het is de laatste keer dat ze hem zien.

Net zoals Jezus destijds heel intiem samen was met zijn leerlingen binnen de context van een maaltijd, benadrukt Lucas ook bij Paulus' afscheidsmoment in Troas dat ze dicht met elkaar verbonden zijn.

- Ook zij delen een maaltijd. Paulus blijft maar liefst een hele nacht door met de mensen uit Troas spreken (Hnd 20,7.11).
- En ook de manier waarop de opwekking van Eutychus gebeurt, laat zich kenmerken door ultieme nabijheid. Paulus omarmt Eutychus als het ware volledig met zijn lichaam. De manier waarop Paulus zich over Eutychus uitstrekt, doet denken aan de verhalen over profeten uit het Oude Testament. Ook de profeten Elia en Elisa overdeken een gestorven kind helemaal met het lichaam opdat het opnieuw tot leven zou komen (1 K 17,21; 2 K 4,35-36).

De kern van het verhaal is dat Lucas niet alleen de verbondenheid tussen Paulus en zijn gemeenschap wil benadrukken. Lucas wil er vooral van getuigen hoezeer Paulus de gemeenschap in verbinding wou brengen met de verrezen Christus. Wanneer hij met hen spreekt, spreekt hij immers vanuit Jezus' Woord. Wanneer hij het brood met hen breekt, handelt hij volgens dezelfde gebaren als zijn Leermeester. En wanneer Paulus Eutychus met zijn ganse lichaam omarmt, getuigt hij er heel concreet van hoe levengevend het kan zijn om Gods Geest – die aldoor aan het werk is in Paulus volgens de Handelingen – heel dicht bij jou te laten komen.

Hoop voor de gemeenschap te Troas

Tot wie richt deze passage zich dan eigenlijk en welke boodschap draagt ze uit? In een eerste betekenislaag richt Paulus zelf zich tot een gemeenschap die weldra een verlieservaring zal meemaken. Paulus wil hen sterken door hen voor te leven wat ze moeten doen om stand te houden wanneer hij er zelf straks niet meer zal zijn. Voor Paulus staat of valt alles met het werkelijk beleven van verbondenheid met de verrezen Heer. De nacht in Troas functioneert bijgevolg als een soort van verdichtingsmoment voor de gemeenschap. Een moment waar ze telkens naar terug kunnen grijpen om Paulus dichtbij te weten en om zich met zijn hulp te verbinden met Christus.

Tegelijkertijd wil Lucas iedere gemeenschap troosten en bemoedigen die zonder fysieke aanwezigheid van Jezus of een van zijn eerste generaties leerlingen hun geloof in de verrezen Heer samen proberen te beleven en blijven uitdragen naar anderen. De wekelijkse samenkomst kan volgens deze tekst het moment bij uitstek zijn om Christus opnieuw onder mensen aanwezig te stellen.

Net zoals Jezus destijds, getuigt Lucas van een nieuw verbond voor ieder die zich met Christus verbindt. Een verbintenis die wegen opent naar diep geluk. Ook voor mensen aan wie ongeluk ten deel viel, zoals het Eutychus overkwam. Paulus leefde deze verbintenis voor. Niet alleen de gemeenschap van Troas, maar ook u en ik worden uitgedaagd om zijn voorbeeld te volgen.